

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן עג

אם לקרא לתורה ביום הבר מצוה שלו לבן ישראלית מנכרי י"ח שבט תשט"ו.
נשאלתי מרב אחד אם יניחו לבן הנוולד לישראלית הנשואה לנכרי לקרא לתורה ביום הבר מצוה שלו, והשבתי שאף שפשוט שיש להבין דין ישראל לכל דבר לרוב הראשונים שהלכה כמותם ויש ממילא חיוב ללמדו תורה ולחנכו במצות, אבל למעשה אם עדיין אמו ברשעתה עומדת ודרה עם הנכרי ומופקרת לכל האיסורין ומתחנך הבן אצלם יש למיגדר מלתא בכל האפשר שלא יקראו אותו לתורה ביום הבר מצוה שלו ולא יעשו איזה שמחה שם, וכן היה טוב שלא לקבלו ללמוד בהת"ת מאותו הטעם למיגדר מלתא, ורק כשתפרד האם מהנכרי יש ללמדו כדין ולקראו לתורה ולעשות שמחה ביום הבר מצוה שלו. ואם יש חשש שיתקלקלו ילדים אחרים ע"ז שיקבלו בהת"ת אסור גם מדינא. משה פיינשטיין.

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן כג

ולעניין הבחור הבר מצוה אם רוצה לקרא הפרשה לפני הקהל צריך לקרא בהברה אשכנזית כדרכה של הקהל המתפללים וגם הוא עצמו יוצא בזה כי כל הברות שאיכא כמה שינויי הברות בעולם בין בהברה אשכנזית גופה יש שינויים בין מדינה למדינה ובין בהברה ספרדית יש שינויים, ובכל הברה הוא בדין לשון הקדש כדביארתי בתשובה או"ח ח"ג סימן ה' בראיה גדולה מחליצה שצריך לקרא בלשון הקדש וכשאינה יכולה לקרא מעכבת הקריאה ופסולה החליצה, ואין אנחנו מלמדין להאשה היבמה כל ההברות שבעולם, אלמא בכולן נקראו לשון הקדש, ולכן יוצאין בכל הברה אבל אסור לשנות מהברת הקהל שנמצא וקורא לפניהם דלא גרע משינוי כל מנהג שאסור. אבל במה שמתפלל לעצמו יאמר בהברת אבותיו, ולכן כיון שכל בר מצוה קורא התורה יכול גם בנו לקרא בתורה.

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קד

בדבר ענין החפצים להנהיג איזה סדר ושמחה בבנות כשנעשו בנות מצוה, הנה אין לעשות זה בבית הכנסת בשום אופן אף לא בלילה, כי בבית הכנסת אינו מקום לעשות דברי הרשות אף בנבנו על תנאי, והצערעמאניע/טקס/ של בת מצוה הוא ודאי רק דברי רשות והבל בעלמא ואין שום מקום להתיר לעשות זה בבית הכנסת. וכ"ש בזה שהמקור בא מהרעפארמער וקאנסערוואטיווער/מהרפורמים וקונסרוטיבים/. ורק אם רוצה האב לעשות איזה שמחה בביתו רשאי אבל אין זה שום ענין וסמך להחשיב זה דבר מצוה וסעודת מצוה, כי הוא רק כשמחה של יום הולדת בעלמא. ואי איישר חילי הייתי מבטל במדינתנו גם סדר הבר מצוה של הבנים שכידוע לא הביא זה שום איש לקרבו לתורה ולמצות ואף לא את הבר מצוה אף לא לשעה אחת, ואדרבה בהרבה מקומות מביא זה לחלול שבת ועוד איסורים. עכ"פ מה שכבר הונהג בפה וגם בא זה ממקור מצוה קשה לבטל, אבל לחדש זה בבנות שהוא בלא מקור מצוה כלל, אף בבית ודאי ה' יותר טוב למנוע אף שליכא איסור, אבל לעשות בביהכ"נ אף בלילה בשעה שאין מתפללין אסור.

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן לו

חגיגת בת מצוה בבית הכנסת ב' סיון תשי"ט. מע"כ הרב מאיר כהנא שליט"א רב בהוארד ביטש נוא יארק.

בדבר עצם חגיגת בת מצוה אין בזה ענין סעודת מצוה אלא הוא כשמחה של יום הולדת בעלמא שהוא רשות ולכן אין לעשות בביהכ"נ שסעודות הרשות אין להתיר בביהכ"נ אף כשנבנה על תנאי. אבל לעשות קידוש בביהכ"נ שנוהגין ברוב בתי כנסיות דמדינה זו לעשות בכל שמחה שיש להאדם לא גרעה שמחה זו משאר שמחות שעושין ורשאה גם לומר איזה מלים לכבוד שמחתה, וזה מסתבר שיסגי להתועלת שסובר כתר"ה שיש בזה אבל לא תאמר על הבימה אלא אצל השלחן שעושין הקידוש שם.

ובדבר הבת מצוה שכבר נקבעה אם יכול כתר"ה באופן שלא יהיה זילותא לכתר"ה וגם שלא יהיה מחלוקת לשנות שיהיה רק בעשיית קידוש יראה לשנות, ואם אפשר להיות מזה מחלוקת או זילותא לכתר"ה על שחוזר בו יניח כמו שהוקבע, אבל להבא ינהיג שיהיה רק בעשיית קידוש הרגיל לעשות בכל שמחה שיש לאדם.

והתועלת שכותב כתר"ה, לפי הנראה יוצא מזה אדרבה קלוקלים בחלול שבת ועוד ואף בבנים לא ראינו תועלת מזה לקרבו לתורה ולמצות ואף אם באיזה בת יוצאת מן הכלל ראה כתר"ה איזה תועלת ברובא דרובן הוא אדרבה קלוקול ולכן יש לרחק ענין החדש דחגיגת בת מצוה ולא לקרב אבל בלא מחלוקת כדלעיל. ידידו, משה פיינשטיין.

ש"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן כט

(ד) ומעתה הבוא נבוא גם לענין השאלה הראשונה אם נכון לערוך חגיגת בת - מצוה, לבת שהגיעה לגיל י"ב שנה ויום א', שנראה בודאי שיש מצוה לערוך סעודה ושמחה לבת - מצוה, ע"פ מ"ש מהרש"ל בס' ים של שלמה (פ"ז דב"ק סי' לז), שסעודת בר מצוה אין לך סעודת מצוה גדולה מזו, שנותנים למקום שבח והודיה על שזכה הנער להיות בר מצוה וגדול המצווה ועושה וכו', וראיה לזה מקידושין (לא) שאמר רב יוסף לבסוף, השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי דאין הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן, דקא מפקידנא ועבידנא, ואע"פ שכבר היה חייב, על הבשורה בלבד רצה לעשות יו"ט, כ"ש בהגיע עת דודים וזמן המחייבו במצות שראוי לעשותו יום טוב. ע"כ. וה"נ בת שמתחייבת בכל המצות שהאשה חייבת בהן, והו"ל מצווה ועושה, שפיר יש לעשותו יו"ט, ומצוה נמי איכא. וכן ראיתי להרב בן איש חי (פרשת ראה אות יז) שכ', והבת ביום שתכנס למצות, אע"פ שלא נהגו לעשות לה סעודה, עם כל זה תהיה שמחה באותו יום, ותלבוש בגדי שבת, ואם יש לאל ידה תלבש בגד חדש ותברך שהחיינו ותכוין לפטור שמחת כניסתה בעול מצות. ע"כ. והנה אף שכ' שלא נהגו (בזמנו) לעשות לה סעודה, בזה"ז שעושים סעודה לבת מצוה, יפה עושים. וכן נראה מלשונו של הרב בן איש חי שתלה ד"ז רק במנהג. וכן ראיתי לידידי הרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה (חאו"ח סי' כח) שדייק כן מד' הבא"ח שדעתו שהיה ראוי לעשות סעודה לבת בהגיעה למצות, אלא שלא נהגו במקומו, אבל במקומות שנהגו ודאי דראוי והגון הדבר, כשם שעושים לבר מצוה סעודה וחגיגה בזמן שנכנס לעול מצות, והוא הדין והוא הטעם לבת - מצוה. וזה מלבד הטעם שהשמחה היא משום שהאב נשתחרר מהעונש המוטל עליו לחנך בניו ובנותיו עד שיגיעו למצות וכו'. ע"ש. וראיתי להרה"ג ר' משה פיינשטיין שליט"א בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' קד) שכ', שחגיגת ושמחת בת - מצוה, אין שום סמך להחשיבם לסעודת מצוה, שאין זה אלא רק כשמחת יום הולדת בעלמא, ומ"מ אם רוצה האב לעשות איזה שמחה בביתו לבת - מצוה רשאי, אבל לא בבהכ"נ. ע"ש. ובמחכ"ת אין דבריו מחוורים, שמכיון שנכנסה למצות והיא כגדולה המצווה ועושה, בכל המצות שהאשה חייבת בהן, בודאי שיש בזה מצוה, וכדברי הרב בן איש חי הנ"ל. וכן ראיתי לידידי המנוח הרה"ג ר' עמרם אבורביע ז"ל בס' נתיבי עם (ס"ס רכה) שהביא שנתפשט המנהג בזה"ז שעושים חגיגת בת מצוה לבת שהגיעה למצות, והרב בן איש חי אישר המנהג הטוב הזה. וכדאי שהאב יברך שפטרני מעונשה של זו במסיבת החגיגה בלי שם ומלכות כדרך שמברכים לבן, כשהגיע למצות. וע"ש. ומכל שכן שרגילים לומר במסיבות כאלה דברי תורה מענינא דיומא, וגם שירים ותשבחות להשי"ת, ובכה"ג דהוי סעודת מצוה.

ש"ת שרידי אש חלק ב סימן לט

ואף ששם האיסור לפי שיש בו סרך של עבודה זרה, כמו שכתב רש"י במשנה, דטעמא דגומא משום שהוא חוק הצדוקים לעבודה זרה, מ"מ יש בו משום חיזוק למהרסים, שהם ה' הראשונים להנהיג מנהג חדש זה של חגיגת בת מצוה וכמש"כ במלמד להועיל שם, וזהו באמת טעם שלא לחוג חגיגת בת מצוה בבתי כנסת, נוסף על הטעם שכתב הגר"מ פיינשטיין שליט"א בספרו אגרות משה שם, מכיון שחוגגים חגיגה זו חוץ לביהכ"נ ניכר הדבר שאין הכוונה לחקות מנהגי האפיקורסים, כמו שכתבו התוס' בחולין שם ד"ה ובשוק לא יעשה כן, שהרואה שעושה בביתו אומר לנקר חצרו הוא עושה. וגם כאן יראו הכל שאין עושים חגיגה זו בבית הכנסת כמנהגם הם, אלא לשם שמחת המשפחה ולשם חיזוק חינוכי לבת שהגיעה לגיל המצוות.

לב

כל הנ"ל כתבתי לבירורה של הלכה זו, ולמעשה הדבר תלוי בכוונת הרוצים לחדש מנהג זה של חגיגת הבת מצוה, אם הם מתכוונים לשם מצוה או חלילה לשם חיקוי המינים.

אמנם לא נעלם ממני, שיש בין היראים אוסרים ומחמירים, שאינם שמים לב בשאלות של מנהגים דתיים לשיקולים הגיוניים, ואף אינם נותנים דעתם לבירורים הלכותיים, אלא דנים עליהן עפ"י רגשות הלב בלבד. והלב היהודי הדבק במסורת הורים ומורים, נרתע מכל שינוי שהוא בנוהג הדתי. עליהם יש להמליץ מה שכתב הרמב"ם בפירושו למשנה גיטין פ"ה מ"ח: ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום וכו', יע"ש.

אולם אין להם לשכוח כי גם המצדדים בהיתר של מנהג חדש זה של חגיגת בת מצוה, לבם דופק בחרדה לחיזוק החינוך הדתי של בנות ישראל, שבנסיבות של החיים בדור הזה הן זקוקות ביותר לחיסון רוחני ולעידוד מוסרי בהגיען לגיל המצות. ובמיוחד יש לזכור דברי הריב"ש בתשובתו הנ"ל, שאפילו בדבר שהוא איסור גמור, כל שאין מקבלים אמרו חז"ל מוטב שיהי' שוגגים ואל יהי' מזידין, ושאין לדקדק בדברים כאלה אם רוצים לחיות עמהם בשלום.

והואיל וכת"ר כתב שרוב בני הקהלה רוצים דוקא להנהיג מנהג זה של חגיגת בת מצוה לבנות, אין לכת"ר לצאת במחלוקת נגדם, רק לדאוג לכך שמנהג זה ישמש באמת חיזוק וחוסן להשלטת רוח תורה ומצות בלב בנות ישראל.

יחיאל יעקב וויינברג

כמו שנחלקו הראשונים כן גם האחרונים. עיין בלבוש (או"ח סי' רפד): "וכיון שכן, שאין קריאת ההפטרה אלא בציבור, תמהתי כל ימי שלא ראיתי באחד מן המקומות שנוהגין לכתוב ההפטרות כדין ספר כמו שכותבין המגילה שקוראין בציבור, כי היה נראה לי שאין יוצאין בציבור כלל בקריאת ההפטרות שקורין בחומשין הנדפסין, כיון שאין נכתבין ככל הלכות הספר תורה או כמגילה וצ"ע". וברור שדעתו כתירוץ אחרון בתוספות הנ"ל, וכדעת הרא"ש. אולם עיין במגן אברהם (או"ח סי' רפד ס"ק א) שהביא את קושיית הלבוש, ודעתו היא שיוצאין בהפטרה על פה. ועיין היטב שו"ת חת"ם סופר (או"ח סי' סח) שבזמן הזה הקורא ההפטרה מן החומשים הרי זה כקורא בעל פה. אולם בערוך השלחן (או"ח סי' רפד, ו) הביא מנהג ליטא שכותבין ספר הפטרות בגלילה, ודעתו שאין יוצאין אלא מן הכתב. והיא היא המחלוקת הנ"ל בפירוש הסוגיה בגיטין.

ברם, מאחר שרוב העולם כבר נהגו משנים קדמוניות לקרות ההפטרה מן החומשים הנדפסים, וכמו שכתב הלבוש, הרי שתפשו להלכה כדעת התוספות בתירוץ ראשון והרמב"ם בתשובה, על כל פנים לגבי הפטרה בנביא שהותרה בעל פה, ומעתה אין מקום לאסור קריאת סומא. ואדרבה הרי סומא חייב בכל המצוות על כל פנים מדרבנן, ומאחר שלמד לקרוא לשון הקודש בכתב ברייל אין לחוש לטעות בקריאה.

לפיכך יש לעודד אותו ולחזקו, ועל ידי זה יבוא ללמוד תורה יותר ויותר. אמנם במקום שנוהגין מנהג ליטא כדעת ערוך השלחן אין דבר זה אמור. אולם עד כמה שידוע לי באנגליה אין נוהגין כך.

אחרי כתבי הנ"ל העיר לי חכם אחד לחוברת שיצאה לאור מטעם הבי"ד בלונדון בשנת תשכ"א, ובה דן הרב אברהם רפפורט זצ"ל בשאלה דומה לגבי נער עיוור שהגיע לגיל מצוות, ואף הוא התיר לו לקרוא אלא שהוא דן בפנים אחרים, ואכמ"ל.

05/07/2018 14:41

לסיכום: אין מניעה מלהעלות עיוור שיקרא את ההפטרה בכתב ברייל בברכותיה אף שאין דינו כקורא מן הספר, ויש אף לחזקו ולעודדו שיעשה כך, אך בקהילה שבה נוהגים לקרוא מספר הפטרות הכתוב על גבי קלף כספר תורה, ראוי לקרוא מתוך הקלף דווקא.